

Arbeiderpartiet
Fremskrittspartiet
Høyre
Kristelig Folkeparti
Miljøpartiet de Grønne
Rødt
Senterpartiet
Sosialistisk Venstreparti
Venstre

v/ programkomiteene

Hamar, 29.04.2020

Vår ref.: 504.91/TLJ/2020/33

Innspill til partienes programarbeid 2021-2025

De store utfordringene i vann- og avløpssektoren har vært kjent lenge. Dette er en sektor som står overfor stadig høyere kvalitets- og sikkerhetskrav, utfordringer med å tilpasse infrastrukturen til et endret klima, et stort vedlikeholdsetterslep på infrastrukturen, befolkningsvekst og endret bosettingsmønster. Viktigheten av fungerende infrastruktur for å sikre rent drikkevann til innbyggerne ble for alvor satt på kartet i 2019, og det er viktig at kommunene og staten nå går sammen for å sikre vannforsyningen og en forsvarlig håndtering av avløpsvannet fra Norges befolkning.

Innbyggerne vil få betydelig økte gebyrer hvis vi skal evne å gi trygt drikkevann og sikre god avløpshåndtering som beskrevet over. I mange kommuner vil det årlige gebyret øke 2 – 3 ganger hvis man skal følge de myndighetsbestemte kravene.

Det er nødvendig at både kommunene og staten stimulerer til bærekraftige tjenester for både dagens og kommende generasjoner. [Norsk Vann](#) mener en slik satsing også vil kunne bidra til det grønne skiftet som gir økt vekst og sysselsetting i hele landet. En satsing på grønne arbeidsplasser i vannbransjen vil også gi muligheter for eksport av norsk teknologi.

Vi håper våre innspill kan bidra til [en tydeligere vannprofil i partiprogrammene](#) for 2021-25, slik at de viktige vann- og avløpstjenestene får oppmerksomhet på linje med tjenester som veg, energi og øvrig miljø- og klimapolitikk.

Vann- og avløpstjenestene gir oss rent vann i springen og rent vann i naturen. Svikt i vann- og avløpstjenestene vil ha store konsekvenser for bl.a. helse, miljø og sikkerhet. Uten disse tjenestene stopper Norge. Det er [beregnet et investeringsbehov på om lag 280 milliarder kroner](#) i de kommunalt eide vann- og avløpsanleggene i perioden 2016 – 2040. Viktige utfordringer og kostnadsdrivere fremover er befolkningsvekst, skjerpede myndighetskrav, klimatilpasning og overvann, styrket sikkerhet samt økt fornyelsestakt på ledningsnettet. Små og sårbare kompetansmiljøer har særlige utfordringer og deler av Norge har store infrastrukturkostnader per innbygger. Etter at vi gjorde beregningene som viser et investeringsbehov på 280 milliarder så har myndighetene skjerpet praksisen for rensing av avløpsvann. Dette vil gi betydelig investeringsbehov de neste 7 årene med å bygge ut for sekunderrensing i store deler av landet. Her snakker vi om mange titalls milliarder i økte kostnader for innbyggerne utover de beregningene som lå til grunn i vår rapport. I sum vil dette gi innbyggere i mange kommuner en betydelig økning i gebyrene, i enkelte kommuner vil det bli opp mot tre ganger så høye gebyrer.

Dette utfordringsbildet innebærer også spennende muligheter for den enkelte virksomhet i vannbransjen og for Norge som nasjon. Investeringene vil gi økt verdiskaping og sysselsetting i hele landet og bidra til det grønne skiftet. Det vil være behov for styrket kompetanse og mer arbeidskraft både i den offentlige og private delen av vannbransjen. Større enheter og ny organisering kan være nødvendig for å få løst oppgavene. Bedre utnyttelse av ressursene i vann og avløp vil bidra til en sirkulær økonomi. Det må satses på innovasjon og teknologiutvikling, slik at vannbransjen kan løse framtid utfordringene på en bærekraftig og kostnadseffektiv måte. Det er videre et stort eksportmarked for vannkompetanse og vannteknologi, som gir interessante muligheter for norsk vannbransje. Store deler av verden har behov for betydelig investeringer i vann og avløp. Dette kan gi oss en betydelig eksport av teknologi og kunnskap.

Hvor står vi – og hva kreves av denne kommunale tjenesten fremover?

Selv om vann- og avløpstjenestene er helt avgjørende for samfunnets funksjonsevne, er det krevende å nå frem i den offentlige debatten med de store utfordringene og mulighetene som vannbransjen står overfor. Det er flere årsaker til det, blant annet at det er en fragmentert statlig forvaltning på området, fordi infrastrukturen i stor grad er nedgravd slik at vedlikeholdsetterslepet ikke synes med det blotte øyet og at bevilgningene ikke skjer over statsbudsjettet. Kommunene må trappe opp investeringene i vann- og avløpssektoren betraktelig i årene som kommer. Vann- og avløpsgebyrene vil øke i de fleste kommuner for å få gjennomført nødvendige tiltak, og unngå å overlate problemene og regningen til fremtidige generasjoner.

Det er en stor risiko for helse, miljø og sikkerhet hvis kommunene ikke lykkes i arbeidet. Men utfordringsbildet innebærer også spennende muligheter for den enkelte kommune og for Norge som nasjon:

- Investeringene vil bidra til det grønne skiftet og en sirkulær økonomi, gjennom bedre forvaltning av vannressursene, produksjon av ren energi samt gjenvinning av ressursene i avløpet
- En nødvendig satsing vil gi økt verdiskaping og sysselsetting i hele landet, da det er behov for å styrke kompetansen og øke arbeidskraftbehovet både i kommunene og i næringslivet for å få gjort jobben
- Det må satses på innovasjon og teknologiutvikling, slik at de store investeringene gjøres på en fremtidsrettet, bærekraftig og kostnadseffektiv måte og blir en viktig brikke i utviklingen av velfungerende lokalsamfunn og smarte byer
- Et stort og voksende hjemmemarked gir store muligheter for norsk leverandørindustri, entreprenører og konsulenter. En målrettet satsing kan være nødvendig for å styrke disse i konkurransen mot importerte løsninger
- Det er et stort eksportmarked for vannkompetanse og vannteknologi, dersom vi som nasjon lykkes i arbeidet på hjemmebane

Behovet for statlige rammebetingelser og incentiver i vannbransjen kan oppsummeres med følgende punkter:

- Staten må fullføre arbeidet med en helhetlig vanntjenestelov, som samler reguleringen av forholdet mellom kommunen som tjenesteleverandør og brukerne av tjenestene
- Staten må fullføre arbeidet med et «klimatilpasset regelverk», herunder avklare finansieringen av forebyggende tiltak og ansvar for skader
- Staten må tilrettelegge for digital rapportering til statlige myndigheter
- Myndighetene må etablere en nasjonal støtteordning til videreutvikling av vannassistansene
- Statlige helse- og miljømyndigheter må sørge for tilstrekkelige ressurser i sitt tilsynsapparat til å sikre at drikkevannshensyn ivaretas
- Statlige myndigheter må delfinansiere lokale vannområdekoordinatorer og gi tilskudd til vannmiljøtiltak
- Regjeringen må møte behovet for fremtidsrettede rammebetingelser for slam og biogass
- Regjeringen og Stortinget må legge til rette for styrking av utdanningstilbudet både på videregående nivå og høgskolenivå
- Regjeringen må etablere program for teknologiutvikling i vannbransjen (VIP) og sørge for nødvendige endringer i lov og forskrift slik at programmet kan delfinansieres fra et obligatorisk påslag på vann- og avløpsgebyret

Under følger begrunnelse for tiltakene som er foreslått:

Rammebetingelser og organisering av tjenestene

Behov for en helhetlig vanntjenestelov og bedre koordinering av statlig forvaltning

Rammebetingelsene for de viktige vann- og avløpstjenestene er fordelt på så mange som elleve departementer, hvor de tre mest sentrale er Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Klima- og miljødepartementet. I Folkehelsemeldingen som Stortinget vedtok i fjor så ble det påpekt at Helse- og omsorgsdepartementet skulle koordinere staten sine interesser for vann og avløp. De siste månedene er det mange lovsaker som er i prosess. Vi vil påpeke det store behovet for at koordinering faktisk skjer. Det å få på plass en helhetlig vanntjenestelov er sterkt ønsket fra bransjen.

Fragmentert statlig ansvarsfordeling er trolig en viktig årsak til at behovet for en helhetlig vanntjenestelov ikke er tatt på alvor tidligere. Miljødirektoratet har nylig foreslått å utvide vass- og avløpsanleggslova med bestemmelser som regulerer forholdet mellom kommunen som tjenesteleverandør og deres abonnenter. Vi er positive til forslaget, som er en god start på arbeidet med å samle bestemmelsene som regulerer tjenesteforholdet.

Behov for snarlig implementering av et «klimatilpasset regelverk»

En krevende del av vann- og avløpstjenestene er å avlede overvann, herunder drensvann, fra eiendommene til abonnentene og fra veger. Dette er en tjeneste som i dag i liten grad er regulert.

Det er stort behov for et mer «klimatilpasset» regelverk, for at kommunene skal kunne tilpasse Norge til et klima i endring. Dette gjelder også for vanntjenestene. Overvannslovutvalget foreslo en rekke regelverksendringer i NOU 2015:16. Noen forslag er fulgt opp med lovendringer, mens mange av de øvrige forslagene nylig er sendt på høring fra henholdsvis Miljødirektoratet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Direktoratet for byggkvalitet. Det haster at også Klima- og miljødepartementet følger opp forslagene om hvilket ansvar de ulike aktørene skal ha for skader fra overvann og i hvilken grad vann- og avløpsgebyret kan benyttes til å forebygge skader ved å etablere et eget overvannsgebyr.

Benchmarking i vannbransjen

Norsk Vann har gjennom en årrekke utviklet og driftet benchmarkingsystemet [bedreVANN](#), der kommuner og interkommunale selskaper deltar for årlig tilstandsvurdering og benchmarking av de kommunale vann- og avløpstjenestene. En ambisjon i benchmarkingsarbeidet fremover må være å få til en digital løsning for innrapportering av data til nasjonal vannstatistikk, herunder de statlige innrapporteringssystemene MATS (Mattilsynet), MDIR (Miljødirektoratet) og KOSTRA (SSB).

Folkehelsemeldinga ([Meld. St. 19 \(2018-2019\)](#)) påpeker utfordringene som i dag ligger på de ulike statlige innrapporteringene: «Dessverre er informasjonen som blir gitt i dag, ikke god nok til å identifisere utfordringene i kommunesektoren, mellom anna når det gjeld ledningsnett. På den andre sida ser vassbransjen på innrapporteringa til statlige etatar som tidkrevjande og lite effektiv. Betre rapporteringsrutinar og databehandling kan gi kommunane betre styringsverktøy og effektivisere oppfølginga for styresmaktene.» I Mattilsynets kartlegging av [«Status for drikkevannsområder i landets kommuner»](#), etter bestilling fra Helse- og omsorgsdepartementet, viste det seg å være vanskelig å bruke dataene fra MATS til dette.

Norsk Vann mener at staten må tilrettelegge sine innrapporteringssystemer slik at digital rapportering kan gjennomføres. Det vil medføre mindre tidsbruk til rapportering fra kommunene og høyere kvalitet på det som rapporteres. Det bør også bli samordning av tidsfristene for rapportering til staten. Den statlige rapporteringen bør også gi grunnlag for en god benchmarking. Dette vil være effektivt for kommunene, gjøre det billigere for abonnentene og gi bedre statistikkgrunnlag for kommuner og stat.

Støtteordning for etablering/utvikling av regionale vannassistanser

Mange kommuner vil være avhengige av større kompetansemiljøer på vann- og avløpsområdet fremover, for å løse utfordringene kompetent og kostnadseffektivt. Selv etter kommunereformen er det mange små kommuner, og det vil fortsatt være behov for interkommunale samarbeidsløsninger på vann- og avløpsområdet. I vann- og avløpssektoren er de fleste interkommunale selskapene etablert i større kommuner, og stort sett rundt Oslofjorden. Det er viktig at [lov om interkommunale selskaper](#) videreføres som et funksjonelt rammeverk for interkommunalt vann- og avløpssamarbeid.

En form for interkommunalt samarbeid er de såkalte driftsassistansene, som er etablert i 8 av fylkene. En [utredning](#) viser at en videreutvikling av dagens driftsassistanser til regionale vannassistanser vil være et viktig strategisk kompetansetiltak for å styrke kommunenes muligheter til å løse utfordringene på vann- og avløpsområdet. En nasjonal støtteordning til etablering/videreutvikling av vannassistansene vil være et målrettet statlig virkemiddel for en mer kompetent og kostnadseffektiv vann- og avløpstjeneste i kommunene.

Forvaltning av ressursene

Sterkere beskyttelse av vannkilder til drikkevannsformål

Vann er vårt viktigste næringsmiddel. Vi må som samfunn ha en restriktiv holdning til arealbruk og aktiviteter ved [drikkevannskilder](#) for å kunne levere et godt og trygt drikkevann både nå og for kommende generasjoner. Norsk Vann mener det er viktig at det satses både lokalt og nasjonalt, ved at lokalpolitikere sørger for best mulig beskyttelse av drikkevannskilder i sin håndtering av arealplaner, reguleringsplaner og utbyggingssaker, samt i behandlingen av hovedplaner og beredskapsplaner. Statlige helse- og miljømyndigheter må sørge for tilstrekkelige ressurser i sitt tilsynsapparat til å sikre at drikkevannshensyn ivaretas på en tilfredsstillende måte i planprosesser og vedtatte planer og tillatelser etter plan- og bygningsloven. Her har Mattilsynet et spesielt ansvar.

Tilstrekkelige ressurser til arbeidet med helhetlig vannforvaltning

Våre vannressurser er av stor betydning for oss alle og for verdiskaping og naturmangfold. I 2021 skal nye, oppdaterte forvaltningsplaner og tiltaksprogrammer for alle vannforekomster i Norge vedtas. Det er fortsatt store utfordringer på avløpsanleggene, som må ta sin rettmessige del av tiltaksbyrden for å oppfylle felleseuropeiske miljømål, sammen med andre sentrale påvirkere som vannkraft, landbruk og fiskeoppdrett. Det er tidligere beskrevet investeringsbehov for de større avløpsanleggene som finansieres gjennom de kommunale VA-gebyrene. Det finnes ingen tilsvarende oversikt over kostnadene for huseiere i spredt bebyggelse med egne avløpsanlegg, der det fortsatt er mye gjenstående. Her er det kommunene som er forurensningsmyndighet, og den enkelte huseier som må gjennomføre og bekoste tiltakene.

Mye er gjennomført, men manglende ressurser gir dårlig kunnskapsgrunnlag og gjennomføringsevne, samt risiko for investeringer i feil tiltak. Det er fortsatt behov for:

- en økning på 10 mill. til arbeidet i vannområdene
- en økning på 20 mill. til vannmiljø-overvåkning
- en ny, statlig støtteordning med lån og tilskudd til kommunale avløpsanlegg som får urimelig høyt avløpsgebyr pga. ekstraordinært kostnadskrevende tiltak på ledningsnett og renseanlegg
- incentivordninger som tilskudd eller skattefradrag for huseiere i spredt bebyggelse, som blir pålagt å gjennomføre kostbare avløpstiltak

For statlige vannmiljøtiltak er det behov for større midler til gjennomføring av arbeidet, herunder statlig delfinansiering av lokale vannområdekoordinatorer. For tilskudd til vannmiljøtiltak er det behov for økte rammer, herunder bør det etableres en statlig støtteordning til kommunale avløpsanlegg som får urimelig høyt avløpsgebyr som følge av ekstra pålegg utløst av vannforskriftens miljømål. Det bør også utredes incentivordninger for huseiere i spredt bebyggelse som blir pålagt å gjennomføre kostbare avløpstiltak.

Vi mener også at det er viktig med tilstrekkelig midler i jordbruksoppgjøret til RMP og SMIL, slik at landbruket kan ta et tak som monner for å redusere sine næringsutslipp.

Behov for fremtidsrettede rammebetingelser for slam og biogass

Vann- og avløpsanleggene i kommunene kan bidra til det grønne skiftet og en mer sirkulær økonomi, gjennom bl.a. økt produksjon av ren energi og økt utnyttelse av [ressursene i avløpet](#). Det er imidlertid behov for mer fremtidsrettede og avklarte rammebetingelser på avløps- og gjødselvarsområdet, for å kunne utvikle dagens avløpsrensaneanlegg til morgendagens ressursbehandlingsanlegg. På avløpsrensaneanleggene produseres store mengder slam, som er rikt på organisk materiale og næringsstoffer som nitrogen og fosfor, og som må behandles og utnyttes som en verdifull ressurs. Det investeres i biogassanlegg flere steder for å ta ut energipotensialet fra slammet. Usikkerhet om fremtidige rammebetingelser er likevel et stort og økende problem, og gjeldende regelverk for utnyttelse og bruk av denne ressursen (forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav) har vært under revisjon siden 2010, og er fortsatt ikke sendt på høring fra departementene.

Oppfølgingen av Klimakur 2030 vil bli viktig. Norsk Vann mener det blir ekstra viktig å utrede det Solberg-regjeringen sier de vil vurdere, et omsetningskrav for avansert biodrivstoff eller biogass for innenlands skipsfart. Dette kan gi den nødvendige markedsadgangen som kan trygge de investeringer som kommunen kan gjøre for å ta neste skritt inn i en enda bedre utviklet sirkulærøkonomi. Norske avløpsrensaneanlegg har stor kapasitet til å levere biogass til mange næringer.

Utdanningstilbud og teknologiutvikling

Styrking av utdanningstilbudet

Norge trenger flere vanningeniører og solide kompetansekrav til de som skal drifte og ivareta investeringene, drikkevannskvaliteten og det som returneres tilbake til våre vann og vassdrag. Med det store investeringsbehovet som er kartlagt fram til 2040 vil det fremover være behov for økt kapasitet og kompetanse i alle ledd av verdikjeden. Vannbransjen jobber med rekruttering og styrking av utdanningstilbudene, men Norsk Vann mener staten også har et ansvar for å legge til rette for at det blir tilstrekkelig mange og gode ingeniører på vannområdet. Utdannings- og forskningspolitikken er derfor viktig for at Norge skal kunne få løst de store utfordringene på vannområdet nasjonalt, men også kunne bidra med kompetanse globalt der det er behov.

Bransjen opplever behov for mer robuste [vannfaglige utdanningsmiljøer på høgskolene](#) og at det er nødvendig å øke «stykkprisen» for vann- og avløp/miljøingeniører, men ikke minst sanering og oppgradering av ledningsnett som alt er svært kostnadskrevenende. Det igjen øker behovet for teknisk kompetanse for planlegging, utbygging og administrasjon av anleggene, men også faglig kvalifisert personell til drift av anlegg, utstyr og laboratorier for kvalitet og driftskontroll.

Særskilte tiltak for omskolering av ingeniører med annen fagbakgrunn bør også igangsettes. Merk.? Personell med bakgrunn fra en oljesektor under nedbygging er særskilt egnet med sin prosessbakgrunn.

Det finnes i dag ingen særskilt utdanning på videregående skole for dette fagfeltet. Sist dette ble adressert var i 1978, (NOU 1978 nr. 19) som en følge av ukontrollerte både husholdnings- og industriutslipp med blant annet fosfor. Det førte den gang til store og kostnadskrevenende investeringer på landsbasis. Tidligere etablerte tilbud for dette fagfeltet ble lagt ned i 2000. Utdanning av driftspersonell til VAT (vann, avløp og transport/ledningsnett), er i dag ivarettatt av bransjen selv. Det anbefales å fastsettes nasjonale kompetansekrav for personell med ansvar for drikkevannsproduksjon og distribusjon. Men også et minimum av kompetanse eller sertifisering av personell som håndterer avløpsvann som skal tilbake til våre vann og vassdrag. Dette bør partiene ta tak i sammen med bransjen.

For å løse utfordringene med befolkningsvekst, klimaendringer og vedlikeholdsetterslep, må det ansettes atskillig flere fagfolk på vann- og avløpsområdet i kommunene og andre deler av

vannbransjen. Det gjelder blant annet fagarbeidere og ingeniører. Det vil samtidig bidra til økt vekst og sysselsetting i hele landet og kan være en god, alternativ karriereveg for eksempelvis oljeingeniører. Det er allerede i dag knapphet på ingeniører med vann- og avløpsfaglig kompetanse, og det er behov for tiltak for å sikre tilstrekkelig kompetanse fremover.

Program for teknologiutvikling i vannbransjen (VIP)

Vannbransjen kan spille en viktig rolle i omstillingen til lavutslippssamfunnet og samtidig bidra til økt, grønn konkurransekraft for norsk næringsliv. Investeringene bransjen må gjøre gir store muligheter for innovasjon og utvikling av bærekraftige løsninger og kan gi økt vekst og sysselsetting i hele landet. Det er i dag flere eksisterende ordninger med muligheter for å få støtte til FoUI-prosjekter. Dette VIP-programmet vil være et viktig supplement for å få til en mer koordinert satsing og mobilisere til samarbeid i hele verdikjeden, inkludert gjøre bransjen mer attraktiv for privat kapital og øke innovasjonsevnen hos norsk næringsliv.

[Program for teknologiutvikling i vannbransjen](#), som Stortinget har vedtatt både i 2017 og i 2020, vil være et viktig virkemiddel i arbeidet for å få mer innovasjon i vannbransjen. Lykkes vi med de gode og fremtidsrettede løsningene her hjemme, venter et stort eksportmarked for vannkompetanse og vante teknologi, noe som gir store vekstmuligheter for den kommersielle delen av norsk vannbransje. Danmarks eksportnæring på vante teknologi har mål om å nå 40 mrd. danske kr i 2030. De passerte 20 mrd. allerede i 2017. Norge og Danmark hadde samme utgangspunkt i 2007. Så her er det store muligheter for norsk teknologiutvikling. Dette er også en bærekraftig satsing i global sammenheng fordi god vannforsyning og sikker avløpshåndtering er en av de store globale utfordringene, også jf. FNs bærekraftsmål nr. 6.

Norsk Vann er godt fornøyd med at Stortinget bevilget 5 millioner kr for inntil 5 år i samarbeid med kommunene og leverandørindustrien, som oppstart på program for teknologiutvikling i vannbransjen. Norsk Vann mener at midlene til programmet bør komme via et obligatorisk påslag på vann- og avløpsgebyret, og dette krever en lovendring. Men vi vil bidra til at spleiselaget blir en realitet.

Med hilsen Norsk Vann BA

Thomas Breen
Direktør

Thomas Langeland Jørgensen
Stabsleder kommunikasjon og
samfunnskontakt

**) Norsk Vann er den nasjonale interesseorganisasjonen for vannbransjen. Organisasjonen skal bidra til rent vann og en bærekraftig utvikling av bransjen gjennom å sikre gode rammebetingelser, kompetanseutvikling og samhandling. Norsk Vann eies av norske kommuner, kommunalt eide vann- og avløpselskaper, kommunenes driftsassistanser og noen samvirkevannverk. Norsk Vann representerer 320 kommuner med ca. 96 % av landets innbyggere. En rekke leverandører, rådgivere m.v. er tilknyttede medlemmer. Norsk Vann har en samarbeidsavtale med KS.*